

„...un pic cam devreme, deși cam târziu”

La data de 16 XII. 2000 a avut loc la Cluj prima dezbatere publică a Asociației Provincia. În afară de membrii asociației (Ádám Gábor, Bakk Miklós, Marius Cosmeanu, Marius Lazăr, Molnár Gusztáv, Ovidiu Pecican, Traian Ștef, Szokoly Elek) au participat ca invitați Gabriel Andreescu și Dan Pavel din București, Paul Philippi din Sibiu, precum și Octavian Hoandră, Cristian Popa, Adrian Avarvari (redactori la Ziua de Ardeal) și Székely István de la Cluj.

Molnár Gusztáv: Vă propun două teme de discuție. În primul rând analiza raporturilor de forță în cadrul noului (vechiului) partid de guvernământ, la ce ne putem aștepta de la P.D.S.R. și de la modul în care va governa. La primul punct intră desigur și alianța informală dintre P.D.S.R. și partidele așa-numite opoziției democratice. O a doua temă ar fi problema partidelor noi. Înce măsură credeți că eșichierul politic de după alegeri este definitiv și simțiti – eventual – nevoia restructurării lui? În cadrul acestui al doilea punct vă rog să vă exprimați și în legătură cu ideea unui partid tranșnic în Transilvania.

În P.D.S.R. se conturează două curente. În primul rând avem fața modernistă, pro-europeană a P.D.S.R.-ului, reprezentată de Adrian Năstase și de guvernul ce va fi constituit de el. Proba acestuidemers va fi perfectarea sau nu a fuziunii cu P.S.D.R. Asta ar fi prima direcție ce se conturează.

Darse mai vede, cel puțin eu sesizez cu o anumită îngrijorare, și altceva. Cine sînt oamenii președintelui? Cotidianul de ieri ne prezintă câteva figuri grăitoare. Nicolae Văcăroiu va deține postul de președinte al Senatului, Radu Timofte va fi directorul SRI-ului (ne amintim bine de ieșirile sale antimaghiare și antioccidentale), apare și Ioan Talpeș în postura de consilier prezidențial pe probleme de apărare și de siguranță națională, Victor Opaschi la culte, deci niște figuri care nu prevestesc nimic bun. Dacă adăugăm la aceasta și promisiunea lui Iliescu privind eliberarea lui Miron Cosma din închisoare și „achizițiile” P.D.S.R.-ului din P.R.M., ne putem da seama de amploarea și forța acestui curent conservator din P.D.S.R..

La ora actuală ambele par puternice și eu nu m-aș hazarda în aprecieri asupra preponderenței unuia sau a altuia. Dar putem formula niște ipoteze în legătură cu acestea.

Cred că ar mai merita o analiză și discursul cultural al P.D.S.R.-ului. Am în vedere două mesaje interesante ale lui Iliescu, desigur aceste mesaje fiind formulate de apropiații și consilierii săi, dar asumate de el. Iată ce spunea Iliescu cu ocazia zilei naționale a României, deci tocmai între cele două tururi de scrutin: „Eșecul economic și social din ultimii patru ani a adâncit criza de autoritate a statului român, a zdruncinat coeziunea socială și națională și a născut mișcări federaliste și separatiste, care se adresează egoismului regional și încearcă să nască identități locale, opuse identității naționale.” Deci regionalismul este etichetat, din start, ca egoism regional și ca ceva opus identității naționale.

Mai am un mesaj, adresat participanților la simpozionul *Jubileu 2000 Alba Iulia*, publicat la 18 octombrie, în care regăsim aproape toate clișeele unei mitologii naționale anacronice (cu identitatea de „popor născut creștin”, cu Unirea de la 1600 ce a rămas „idealul politic permanent, înscris în mintea românilor” și pentru realizarea căruia „s-a lucrat neconștient, fără odihnă”) din vechile și noile manuale de istorie, mai puțin cel redactat la Cluj, printre autorii căruia îl avem și pe colegul nostru, Ovidiu Pecican.

Vaș ruga, deci, să vă exprimați părerea în legătura cu cele două curente din interiorul P.D.S.R..

Un conglomerat de interese

Gabriel Andreescu: Aș vedea, de fapt, trei linii în P.D.S.R. Două sînt coerente, a treia este incoerentă. Cînd zic coerentă, mă gîndesc la existența unui fel de program ideologic, la anumite atitudini care contează în decizia de putere. O astfel de tendință coerentă ar fi Adrian Năstase, cealaltă Ion Iliescu. A treia tendință – care este incoerentă – e formată din grupurile mafioate din P.D.S.R. Ați văzut că Hrebenciuc a ieșit șeful grupului parlamentar. Avînd în vedere această schemă, trei linii, două opuse și una incoerentă prin însăși definiția ei, părerea mea este că nu poți să prevezi în acest moment cum va funcționa P.D.S.R.-ul. Este nedeterminat nu numai că nu știi tu, că n-ai toate datele, ci pentru că realmente comportamentul P.D.S.R. mi se pare nedeterminat.

Desigur, putem vorbi despre condițiile în care joacă P.D.S.R., și care face ca această nedeterminare să fie totuși circumscrisă. Ceea ce cred că știm sigur acum este fermitatea de nepus în discuție a partenerilor occidentali, a Statelor Unite în primul rînd. Au fost niște discursuri în zilele trecute, niște atitudini teribile, așa, ca ton, față de România. E vorba de fermitatea Uniunii Europene, e vorba, desigur, de NATO și de organizații internaționale cum este Fondul Monetar și Banca Mondială. Cu alte cuvinte, din exterior România va fi pusă în situația de a lua măsurile care sînt considerate necesare de acești parteneri sau de a ieși din joc. Cred însă că pentru mulți judecata se referă la viitor, ce se va în-

împla în viitor. Și logica firească ar fi următoarea: actul de guvernare erodează iar voturile se duc la P.R.M.

Bakk Miklós: Prin strategia lui Năstase se urmărește definirea unice centrului fals. P.D.S.R.-ul va încerca să se definească ca centrul eșichierului politic, cînd pe sprijin parlamentar atît din partea opoziției democratice – lucru deja anunțat public –, cît și, tacit, și de la P.R.M. În ceea ce privește viitorul P.D.S.R.-ului, eu cred că de felul lui este un partid viguros. Chiar dacă există grupuri care vor părăsi acest partid, cred că P.D.S.R.-ul, la ora actuală este, lingă U.D.M.R., singurul partid care are un substrat cultural-social, deci se bazează pe un segment de populație bine definit. Acest segment nu este neapărat identic cu tabăra votanților. P.D.S.R.-ul are o bază socială solidă și în acest sens are și un viitor rezervat în sistemul politic românesc.

Dan Pavel: Nu cred că liniile acestea din interiorul P.D.S.R.-ului sînt ușor de separat. În primul rînd pentru că între grupul Năstase, care acum se consolidează (deci e clar că este grupul care va prelua puterea), și așa-zisele grupuri mafioate legăturile sînt extrem de strînse. Deci lucrează mîna în mîna. Tendința pe care am sesizat-o eu este de a izola grupul Iliescu. El nu va avea, cel puțin în următorii patru ani, un cuvînt în partid, și dacă se întoarce, sigur o să fie președinte de onoare. Practic cei care merg la Cotroceni, lingă Iliescu, sînt într-un fel sacrificați din punctul de vedere al acestui grup de putere, pentru că ei nu sînt vizați de Năstase.

Este foarte greu în acest moment să prevedem cum va funcționa acest partid, pentru simplul motiv că nici eu nu știu ce o să facă. În momentul de față sînt exact ca și noi aici: noi stăm să ne întrebăm ce va face P.D.S.R.-ul, dar și P.D.S.R.-ul stă să se întrebe ce va face în viitor. Pentru că nu este clar dacă dorința lor, care pînă la un moment dat e sinceră, de a se apropia de Europa, de *Internaționala Socialistă* are și o dimensiune reală, în sensul de a face ceva în plan politic, și există această – cum să spun? – idee de a reveni la un fel de guvernare Văcăroiu.

Sigur, există și posibilitatea ca noi să fim contraziși în ipotezele noastre, și ei să vină cu un program mai reformist decît ne așteptăm noi, adică să încerce să facă ce nu au făcut cei care au venit după '96. Există și această posibilitate în sprijinul căreia vine argumentul că au adus niște oameni mai tineri la Guvern; sau nu neapărat mai tineri, ci tot felul de experți, așa-zis experți.

Octavian Hoandră: Domnul Bakk are dreptate, P.D.S.R.-ul este un partid foarte puternic, sau cel puțin dă impresia că e un partid puternic. Cu siguranță că la presiunea forurilor internaționale, de care depindem în mare măsură acum, toată tensiunea între Iliescu și Năstase va ajunge la incandescență, în mod clar, în foarte scurt timp. Deci, în funcție de felul cum această explozie va fi – mare sau mică – vom avea rezultatul, care poate fi ceea ce se poate întîmpla mai rău. Eu sînt pesimist. Deci, cum spunea și Dan Pavel, Năstase vine cu niște miniștri tineri, ultrareformiști. Eu îl știu pe unul, pe Rus, care e clujean. El pleacă de la o reprezentanță Mercedes, unde are tot ce-i trebuie, a demonstrat că e un bun manager și un tip de calitate. Eu nu cred că el va putea face ceva în Ministerul de Interne atîta timp cît consilierul lui Iliescu este Talpeș. Și probabil că la fiecare ministru putem face acest record.

Ce se va putea întîmpla aici? Așa-zii consilieri vor încerca în modul cel mai dur să-l mențină pe Iliescu pe o poziție de frondă față de Năstase. Ce se va întîmpla? La un război dur între ei, cîștigă România Mare, clar. Sper să nu se adeverească acest scenariu.

Ovidiu Pecican: Vreau să pomenesc aici despre o mai veche poveste de dragoste. Cea dintre P.D.S.R. – actualul P.D.S.R. – și P.R.M. Nu cred că ceea ce am perceput noi la alegeri, mai ales în partea a doua a lor, a fost un război, nici măcar unul de operetă. A fost, pur și simplu, o prezență unică bifățată, dacă pot să mă exprim astfel. Cred că iubirea dintre fiul bastard și paricid în final, pe de o parte, iar pe de altă parte tatăl lui, creatorul lui, va continua.

Altmineri, P.D.S.R.-ul, care poate fi suspectat că a umflat într-un fel sau altul voturile dobîndite de Vadim, își va asuma iarăși, într-un fel sau altul (mascat sau mai vizibil), reprezentarea ideilor, a programului lui Vadim. Și cu asta ajung, dacă vreți, într-un punct care vizează și așa-zisul mesaj cultural al P.D.S.R.-ului.

Euzic că ar fi plin de învățăminte să încercăm să comparăm textul lui Iliescu invocat de Molnár Gusztáv cu retorica lui Vadim, încare iarăși apăreau toate temele pomenite. Vă reamintesc că acum un an, în așa-zisul „război al manualelor alternative”, domnul Anghel Stanciu și alții au secondat intervențiile domnului Adrian Năstase, ale domnului Ion Iliescu, care au fost relativ inoportune. Decîntre discursurile celor două partide nu sînt diferențe notabile. Într-un posibil război între facțiunea Iliescu și facțiunea Năstase va învinge oricînd Iliescu. De ce? Pentru că electoratul României Mari, oamenii României Mari și – cred că pot vorbi și despre – simpatizanții României Mari din P.D.S.R. (deci aripa cea mai conservatoare a acestuia), vor merge în acest sens.

Pe de altă parte, să-mi dați voie să-mi fac meseria de istoric, și să subliniez ce anume mi se pare evident că reprezintă această iubire a P.D.S.R.-ului (a unei părți, cel puțin, partea mai puțin europeană, mai naționalistă, a P.D.S.R.-ului) cu reprezentanții și cu electoratul României Mari. Eu cred că aici putem distinge de fapt niște tendințe care nu sînt doar contemporane. Vă trimit la următoarea situație de la mijlocul secolului XVII. În Franța au loc Frondele, așadar mișcări burgheze împotriva absolutismului regal, în Anglia are loc decapitarea al lui Carol I Stuart, în Ucraina

are loc o revoltă oarecum națională, a cazacilor lui Bogdan Hmełnicki împotriva Poloniei dominante. Ce se întîmplă în Țările Române? Se ridică așa-numiții slujitori, seimenii, o categorie de mercenari. Așadar, dacă vreți, o pătură militară care era purtătoarea unor idealuri de altă natură, civilă, un substitut de burghezie. Observăm această militarime în civil astăzi în electoratul și chiar în componența unui partid precum România Mare. Cred că și în P.D.S.R., dacă vom căuta cu un pic de atenție.

Naș neglija aceste continuități, chiar dacă astăzi lucrurile funcționează întrucîtva altfel. Cred că acest mariaj morganatic va supraviețui tentativelor europenizante, și mă tem că domnul Hoandră are dreptate. Nu știu cît de tare vom avansa către Europa.

Szokoly Elek: Mie mi se pare absurdă chiar ideea primirii P.D.S.R.-ului, sub orice formă, în Internaționala Socialistă. Ba, mai mult, mi se pare chiar o jignire la adresa social-democrației autentice, presupozitia acceptării P.D.R.S.-ului în această organizație internațională.

Participanții la dezbateri Asociației Provincia

Molnár Gusztáv: Eu n-aș fi atît de sigur în această privință. Internaționala este o organizație pragmatică, care nu se va interesa atît de structura internă a P.D.S.R.-ului, de care noi avem mai multe cunoștințe, cît de politica pe care acest partid o va face. Eu aș lăsa deschisă și această posibilitate. Nu putem face abstracție de prezența lui Severin în P.D.S.R. Cred că fuziunea între P.D.S.R. și P.S.D.R. totuși se va face, și mai cred și altceva: că P.D.S.R.-ul va beneficia de un sprijin amical din partea unor partide cum e Partidul Socialist Ungar, și al altor partide. Deci să nu excludem din start această posibilitate.

Marius Lazăr: În evaluarea evoluției P.D.S.R.-ului trebuie ținut cont de modul în care a venit la putere, și de fondul pe care a venit la putere în niște alegeri care au demonstrat un puternic clișaj social în România. Ei o știu, asta a fost una dintre țintele și mesajele lor propagandistice foarte insistente. Ei știu foarte bine în acest moment că a fost vorba de un vot dat din disperare. Ei sînt foarte conștienți că, dacă nu vin cu un program de ameliorare economică – indiferent cum îl numesc – foarte rapidă, guvernul lor se va eroda foarte repede și vor intra în degringoladă politică, cu posibile dezertări spre P.R.M., posibile fuziuni cu P.R.M., chiar spargerea sau divizarea P.D.S.R.-ului, cu lupta între Năstase și Iliescu. Toate acestea vor surveni în momentul în care va fi vorba de un astfel de eșec. Eu cred că guvernul lui Năstase va încerca să facă tot ce poate ca să prevină acest eșec.

Székely István: Părerea mea este că P.D.S.R.-ul este un conglomerat de interese și un conglomerat de puteri dominante. Este vorba de o forță ce a fost dominantă și în ultimii patru ani, și eșecurile foștilor guvernanți s-au datorat în mare parte acestui fapt. Pîrghiile care transpun o politică în fapte pur și simplu nu s-au putut folosi. Ce vrea P.D.S.R.-ul? După părerea mea în primul rînd vrea majoritatea. Protocoalele ce s-au încheiat sau se vor încheia în zilele ce urmează, s-ar putea să fie utilizate numai pentru a cîștiga timp. Eu nu exclud posibilitatea ca peste un an să avem un P.D.S.R. cu majoritate parlamentară, în primul rînd prin ruperea P.R.M.-ului, unde sînt foarte multe persoane care acum își dau seama că, fiind într-un partid izolat pe scena politică, nu-și pot promova interesele (în primul rînd economice) care i-a dus la P.R.M. P.D.S.R.-ul este un partid fantastic de pragmatic, exact la fel cum sînt și socialiștii unguri, polonezi sau cehi, și eu nu văd să-i macine probleme ideologice, așa cum s-a întîmplat cu țărăniștii. Dacă apar diferențe ideologice, s-ar putea ca acestea să acopere doar alte conflicte, de ordin economic sau personal. Întrebarea este, într-adevăr, ce vrea Iliescu. Sincer să fiu, eu nu cred că Iliescu o să urmeze o linie politică distinctă în următorii patru ani.

Molnár Gusztáv: Deci tu nu crezi că baza socială și electorală a P.D.S.R.-ului ar putea să se miște către P.R.M. Ceea ce ai tu în vedere este mai degrabă o tendință inversă, în care P.D.S.R.-ul ar fi forța politică care să absoarbă elemente din P.R.M.

Székely István: Eu spun că P.D.S.R.-ul va putea să abordeze, fără prea mari conflicte, o linie reformistă, dacă nu intră în conflict în primul rînd cu grupurile de interese care sînt în P.D.S.R. și în jurul P.D.S.R.-ului. Desigur, va intra în conflict cu votanții săi, dar aici se va putea folosi chiar de identitatea culturală a bazei sale electorale de care vorbea Bakk Miklós. Dar nu această legătură este primordială, ci aceea cu grupurile de interese. Dacă un partid care este atît de puternic – să ne amintim doar de ceea ce a făcut între '92 și '96 – va vrea, va putea să distrugă P.R.M.-ul.

Gabriel Andreescu: Acest mecanism prin care P.D.S.R.-ul poate merge legănat și să controleze mai multe elemente, trebuie avut în vedere. Dar, pe de altă parte, asta nu înseamnă și că opusul nu e adevărat. Adică poți să imaginezi o prăbușire a voturilor, a simpatiei pro-P.D.S.R. prin două mecanisme: sau printr-o reformă care ar fi atât de radicală încât să atingă exact baza respectivă, sau printr-o prăbușire. Probabil asta ar fi și mai grav, o prăbușire economică generală datorită scoaterii României, practic, din sistemul de relații economice stabilite cu partenerii din Occident.

Traian Ștef: P.D.S.R.-ul se va folosi de aceeași tehnică de guvernare ca și pînă acuma, deci ca și în perioada dintre '90-'92-'96, și anume o tehnică a peticitului. Segmentele despre care vorbea domnul Andreescu, reprezentate de Iliescu, Năstase, grupurile de interese și grupurile mafioate – poate că este chiar o diferență aici –, sînt reprezentative, simbolizează de fapt alte grupuri de așteptări. Și atunci ei vor trebui să facă față tuturor acelor așteptări. Deci Iliescu îi reprezintă pe cei care așteaptă eradicarea sărăciei, care stau cu mîna întinsă pentru locuri de muncă, locuințe și așa mai departe. Iar Năstase îi reprezintă pe cei care ar dori continuarea reformei, grupurile de întreprinzători care ar voi niște reforme liberale. Și mai sînt și grupurile mafioate, care au dat bani în campanie. Deci tehnica lor a fost întotdeauna aceea a peticitului, în politica externă, unde nu s-au exprimat niciodată, ci au reacționat în diverse situații, și la fel și în politica internă.

Înlegătură cu raportul de forțe și ajutorul pe care ei l-ar primi de la P.R.M. sau de la partidele democratice, ceea ce am constatat este că, pînă și în această perioadă – deci '96-2000 – s-au format anumite grupuri de interese comune din mai multe partide. Și nu e sigur că acestea nu vor reacționa ca atare și în Parlament. Iar de la grupul parlamentar P.R.M. multe voturi se vor duce către P.D.S.R. Eu pot să vă dau un exemplu de la Oradea, unde rectorul universității este vicepreședinte P.D.S.R. și are profesori în universitate doi parlamentari P.R.M. Deci îi va putea convinge să voteze pentru P.D.S.R. chiar el, pentru că aștia nu sînt legați foarte tare de P.R.M. Au profitat de o conjunctură, li s-au oferit primele locuri pe listă.

Cei care vor să vină

Molnár Gusztáv: Trecînd la discutarea subiectului nostru următor, să vedem mai întîi ce partide noi ar putea avea o șansă în România. Sînt unele voci după care s-ar putea ca Isărescu să se întoarcă în politică, dar nu ca independent. Asta ar fi una dintre modalități.

Gheorghe Gorun în Ziua (ediția din 15 decembrie) pledează în favoarea creării unui partid conservator care să se substituie actualului P.N.Ț.C.D. Autorul articolului susține, pe bună dreptate, că Partidul Liberal n-are cum să devină un partid alternativ, pentru că în Europa liberalii nu pot să constituie nicăieri un partid de masă. Ei sînt asociabili la guvernare oricînd, dar nu pot să formeze ei alternativă. Deci e nevoie de un partid de centru-dreapta. Asta ar fi a doua posibilitate. Și mai este un al treilea aspect, cînd problema nu se pune la nivelul național, ca posibilă alternativă la guvernare, ci ca o chestiune regională. În ce măsură există în Transilvania condițiile pentru crearea unui partid regionalist românesc, dar cu o componentă maghiară semnificativă, deci un partid regionalist transetnic. Pentru că, analizînd rezultatele alegerilor la nivel regional, eu cel puțin am ajuns la concluzia că în Ardeal s-a creat un vacuum politic.

Dan Pavel: Nu cred că în România este nevoie de noi partide în sensul normativ, în sensul că stai și vezi care e harta ideologică sau doctrinară sau mai știu eu cum, și „vezi că aici trebuie un partid conservator, acolo unul nu știu cum” sau așa mai departe. Ceea ce nu înseamnă că nu se vor naște noi partide sau că nu vor fi fuziuni sau sciziuni. Și aici răspund și la întrebarea numărului trei: acest partid va apărea în Transilvania, sau alte partide vor apărea la nivel național în momentul în care se va crea, din punct de vedere funcțional, nevoia lor. Dacă vor apărea noi partide ele vor apărea dintr-o nevoie, nu pentru că cineva le va crea ca să umple golul ăsta de tip conservator sau de tip regional, ca să reprezintă nu știu ce interese, sau să completeze harta, sau să repara un eșec. Din acest punct de vedere nu trebuie să excludem nici posibilitatea ca unele partide pe care le credem moarte, să renască sau să facă niște fuziuni, să se reconstruiască. Deci să fie ceva creat, nu de la bun început, ci din ceva preexistent. Sînt mai multe scenarii din punctul ăsta de vedere. Acel partid dacă va apărea, va trebui să fie însă diferit. În primul rînd va trebui să fie un partid extrem de pragmatic, care să reunească niște oameni de tipul Isărescu, cum ai spus, care să arate că „domnule, eu am fost la un moment dat la o anumită poziție și am făcut asta, dar am fost limitat ca posibilități efective”, deci niște oameni capabili să atragă încredere și care să aibă CV politic sau un CV din asta, tehnocratic. În măsura în care vor fi mai multe interese concurente, asemenea partide pot apărea. Nu spun că nu vor apărea. Dacă politica va merge în continuare așa cum a mers, iar P.D.S.R. ulva avea un nou eșec, ceea ce e probabil, se va crea un teren fertil pentru așa ceva.

Octavian Hoandră: Noua variantă a P.N.Ț.-ului, transformarea lui probabilă într-un partid creștin-democrat, cred că ar putea fi soluția cea mai bună. Dacă vîrstele se schimbă. Vîrstele trebuie schimbate.

La al doilea punct, apropo de partidul transetnic, am urmărit recent o emisiune pe Tele 7 ABC, în care Dinu Giurescu era gata

să facă o adevărată criză de nervi aflînd că viitorul e în Ardeal. Nu-i chiar o noutate. Era și domnul Hurezeanu acolo, care a încercat să-l mai tempereze. Nu mă așteptam la o asemenea reacție. Cînd s-a înființat Partidul Moldovenilor de ce nu s-a enervat? Punerea acestei probleme în contextul actual mi se pare un pic cam devreme, deși cam tîrziu.

Adrian Avarvari: Eu văș atrage atenția asupra ambițiilor politice ale lui Funar. Funar își dorește să fie șef de partid. El și-a impus oamenii și la Cluj, în fața lui Vadim. Există tendința ca el, în timp, să intre în interiorul grupului parlamentar P.R.M., să aleagă linia lui și să se rupă de Partidul România Mare și să creeze un divaj în partid. El s-a dus în Israel de nu știu cîte ori, n-a atacat niciodată pe evrei, el are ce are cu maghiarii, nu cu evreii, nu știu dacă ați sesizat diferența.

Mai este și o altă problemă. Dacă P.N.Ț.-ul vrea să reintre în joc, nu poate veni cu un mesaj de partid transetnic, cînd a pierdut în favoarea României Mari tocmai în județele unde a cîștigat în '96 și unde este populație maghiară. Sînt semnale la Cluj că cei care vor să vină, vor veni cu un mesaj de centru-dreapta, dar de o tentă națională. Deci nu vor veni cu un mesaj transetnic, nici vorbă.

Molnár Gusztáv: Eu aș propune să pornim de la analiza rezultatelor alegerilor. Sînt cîteva aspecte interesante aici. În primul rînd, nu pot să înțeleg de ce n-a dat B.E.C.-ul publicității cifra exactă a prezenței la vot la ora 21, pe județe. Eu aș vrea să știu, de exemplu, cîți la sută din cele două județe secuiești s-au prezentat la vot, pentru că, faptul că peste 90 la sută din cei care s-au prezentat la vot pe Iliescu, nu mi se pare relevant în sine. În orice caz s-a remarcat o prezență la vot mult mai slabă – în special în Transilvania – decît în '96.

Marius Lazăr: Și unde te duce argumentul asta?

Ovidiu Pecican: La necesitatea de a interpreta acest absentism.

Molnár Gusztáv: Bineînțeles. La lipsa de alternative. Dar în special mă interesează nivelul absentismului la nivel regional. Știm că în Moldova prezența la vot a fost mult mai masivă, și cea mai slabă prezență s-a înregistrat în Transilvania.

Ovidiu Pecican: Cum interpretăm această absență de la vot? Ca o indiferență, o cădere în abrutizare și indiferentism? Sau ca un boicot? Pentru că nu e totuna.

Paul Philippi: Eu cunosc foarte mulți intelectuali din Transilvania de Sud care nu s-au dus la alegeri, nu au putut fi convinși să se ducă, spunînd că ei nu au cum să aleagă între ciumă și holeră. Asta era atitudinea intelectualilor.

Cristian Popa: Cred că lipsa de alternative s-a resimțit mai mult în primul tur de scrutin, la partidele politice și nu la președinte.

Molnár Gusztáv: Eu am întocmit un tabel cu raporturi de forțe parlamentare pe regiuni. Deci am luat la rînd mandatele obținute de partide la Senat și la Camera Deputaților de la județ la județ, după partide. Și am ajuns la concluzia că specificul transilvanian rămăsese în picioare. Sînt niște diferențe structurale care au persistat și persistă. Care sînt acestea? Aspectul cel mai important și revelator este că, totuși, în Transilvania a rămas un anumit echilibru între P.D.S.R. plus P.R.M. luate împreună, și cele trei partide de centru dreapta, U.D.M.R., P.N.L. și P.D. P.D.S.R. plus P.R.M. au în Ardeal 87 de parlamentari față de cei 71, cîți are opoziția democratică. Deci raportul de forțe este de 55% la 45%.

Traian Ștef: Și n-ai luat în considerare voturile pentru C.D.R.

Molnár Gusztáv: Nu, pentru că n-au obținut nici un mandat. Dacă voi avea la dispoziție și procentajele obținute de partide la nivel de județe, voi putea include și voturile pentru C.D.R., și sînt sigur că atunci echilibrul dintre P.D.S.R.-P.R.M. și partidele din fosta coaliție guvernamentală va ieși și mai mult în evidență. Pentru că în Vechiul Regat tocmai asta bate la ochi, lipsa totală a echilibrului politic. Acolo avem 250 de parlamentari P.D.S.R.-P.R.M. și 52 din P.D.-P.N.L.-U.D.M.R.. Ceea ce înseamnă 83% la 17%.

În concluzie: cu toate că forțele postcomuniste, de data aceasta, datorită țîșnirii P.R.M.-ului în prim-plan, au recîștigat majoritatea a pierdută – în Ardeal – în '92, echilibrul politic al provinciei totuși nu s-a răsturnat, ceea ce s-a întîmplat în schimb în Vechiul Regat. Și mai este ceva: în Vechiul Regat P.D.S.R.-ul singur are majoritatea absolută aproape în toate județele și în toate regiunile de dezvoltare, ceea ce nici pe departe nu are în Ardeal, nici la nivel de provincie, nici la regiunile de dezvoltare, și nici la județe. Deci diferențele structurale dintre Ardeal și Vechiul Regat s-au reprofilat oarecum, dar nu au dispărut. Aș zice să pornim de aici discuția.

Marius Lazăr: Să începem cu absentismul. Avem de a face cu un proces destul de constant în ultimii ani, începînd de prin '94-'95: o continuă degradare a încrederii în clasa politică și în instituțiile politice. Și semnalul acesta a început să apară încă din '96. Dacă ținem bine minte, la alegerile locale din '96 procentul de prezență la vot a fost foarte scăzut, mult mai scăzut decît în toamnă. Atunci miza electorală era foarte puternică, dar în vară sau primăvară, cînd au fost alegerile locale, oamenii au avut impresia că alegerile nu contează, pentru că ei nu pot să schimbe nimic. Cred că acest proces a continuat, spre degradarea imaginii politicianului și a credibilității politicianului, pînă la alegerile acestea. Țsta este un simptom. Cine nu s-a prezentat la vot face parte dintr-o categorie constantă structurală, care niciodată nu se prezintă la vot, pentru că nu are motivație. Țsta sînt, de regulă, cam între 15%-20%, sînt oameni săraci sau oameni care cred că opinia lor nu contează, care nu reușesc să rezolve problemele proprii în viața de fiecare zi, și pentru care politicul este un lucru

pe care nu-l înțeleg. În mod legitim se consideră ei aparte de lumea politică. Nu s-au prezentat la vot cei care nu s-au simțit reprezentați într-un mod politic și nu s-au prezentat la vot într-o foarte mare măsură cei pentru care politica nu mai înseamnă absolut nimic; cei pentru care problemele cotidiene, sau viața cotidiană este mult mai importantă și mai stresantă, și sînt acaparați de această viață cotidiană, fără ca neapărat să aibă o atitudine ostilă față de politic în general. Pur și simplu trăiesc într-o sferă diferită. Sînt segmente de populație care cred că, indiferent dacă seduc sau nu se duc la vot, cadrul structural al vieții nu se schimbă foarte mult. Că și cei dintr-o parte, și cei din cealaltă parte sînt aceiași. Că sistemul nu se schimbă. Că se rotesc doar politicienii între ei. Pentru acești oameni asta nu schimbă structural datele jocului. Paleta asta de reacție ne oferă răspunsul pentru absentism. Nu știu exact în ce proporție se distribuie aceste opțiuni în absentism. Dar este un semnal.

„vorbînd de o societate imaginară e foarte ușor să fii imaginar”

Acuma, în ce măsură un partid nou reușește să dea o altă ofertă? În primul rînd un partid nou vine într-un șir de altele vreo sută vechi. În opțiunea sau în percepția electoratului, este încă un partid raportat la celelalte. În primul rînd, dacă vrei să ai o forță politică credibilă în România, în momentul de față, trebuie să faci credibilă politica. Ceea ce în momentul de față este foarte greu. Intrînd în același joc, sau în același stereotip politic de pînă acum, este foarte greu să faci credibilă politica. Trebuie reconstruit acest lucru pornind de la o altă bază și de la alte mesaje. Cred că se ignoră destul de mult, și în seara asta cred că am ignorat destul de mult componenta socială și problemele sociale pe care le conține votul în țara asta. Trebuie să fim un pic mai atenți lăceace se întîmplă în diversele straturi sociale, trebuie să începem să înțelegem cum gîndește un muncitor, care poate să voteze și pe Constantinescu, dar poate să voteze și pe Vadim Tudor, poate să voteze și pe Funar, și apropo de asta am să fac cîteva remarki despre electoratul ardelenesc.

Trebuie să vedem ce se întîmplă cu cei care sînt dependenți de ajutoare sociale, cei care sînt ambițioși și vor să se integreze în sectorul privat, deci ar fi bine să avem o percepție pentru societatea reală, nu numai pentru societatea imaginară. Scuză-țîmă, însă vorbind de o societate imaginară e foarte ușor să fii imaginar. Dar noi ar trebui să ajungem să cunoaștem lucrurile în profunzime, altfel pierdem contactul cu ce se întîmplă la bază.

Un partid nou cred că poate să vină în momentul în care se construiesc premise pentru un astfel de partid. Un partid trebuie să aibă o bază de masă. Dacă faci un partid, trebuie să gîndești ca un alegător. Cine te votează? Dacă vrei să faci un partid trebuie cel puțin să te gîndești să intri în Parlament. Cel puțin să intri în Parlament, dacă nu să și cîștigi alegerile. Depinde ce fel de partid și ce mesaj îți propui. O astfel de reconstrucție politică este extrem de complexă și trebuie să pornească de la o muncă extraordinară de jos.

Electoratul ardelenesc – Molnár Gusztáv a observat bine – are în bună măsură o structură relativ stabilă. Nu structura s-a schimbat, s-au schimbat ponderile în aceste structuri. Zestrea a fost întotdeauna împărțită între Convenția Democratică sau partidele democratice, U.D.M.R., P.D.S.R. și naționaliști. Doar că această structură este extrem de segmentată. Este o structură a opozițiilor. Electoratul ardelenesc este cel mai polarizat dintre toate. Mult mai polarizat. Este un electorat care exprimă rupturi ale populației în momentul de față. Pe de altă parte, este și un electorat reversativ. Cei care l-au votat pe Funar la Cluj în '96 la locale, au votat – mulți dintre ei – Constantinescu în toamnă.

Naționalismul schimbă datele problemei. Este o altă suprastrucură politică care influențează voturile și face ca electoratul să basculeze în felul în care a și basculat în aceste alegeri. Cu toate acestea, nu cred că votul pentru Vadim Tudor este exclusiv un vot naționalist, un vot exclusiv șovin sau xenofob. Este, în bună măsură, un vot – cum s-a și spus și s-a identificat destul de corect – un vot de protest; sau unul de protest social asociat cu xenofobia și asociat cu destructivitatea pe care o reprezintă opțiunea pentru un astfel de partid. Și, dacă există o destructivitate a electoratului, eu cred că mesajul este că au vrut să distrugă actualul sistem politic, în loc de a construi altceva. Da, cred că ăsta este mesajul.

Pe această structură electorală este foarte greu deocamdată să construiești un partid transetnic, pentru că este foarte greu să găsești oameni care să se asocieze, să sprijine un astfel de partid, în momentul în care avem o tradiție a unui Ardeal rupt, cel puțin în două comunități, care de zeci de ani se detestă. Este foarte greu.

Molnár Gusztáv: Adică te referi la români și maghiari?

Marius Lazăr: Da. Nu văd încă acea zonă foarte clar conturată. Eu nu sînt atît de optimist ca Gusztáv. Această zonă cred că încă rămîne de construit. Deci, din punctul ăsta de vedere, cred că nu avem mari șanse, sau, vorba lui Boari, putem ajunge probabil un club foarte select și foarte deschis și democrat, dar încă nu avem posibilitatea să construim un partid pe structura asta la nivelul Transilvaniei, pentru că nu avem baza de masă. Nu avem un suport pentru o astfel de construcție politică. Trebuie să fim realiști, să încercăm să facem ceea ce se poate în momentul de față. Asta e părerea mea.

Continuare pe pagina 12

Continuare de pe pagina 11

Paul Philippi: Cred că antevorbitorul meu a avut dreptate: neîncrederea în clasa politică a fost un motiv ce explică succesul acestui partid, România Mare, care încă n-a avut niciodată un rol constructiv. Vreau să atrag atenția că același electorat sibian care în iunie l-a votat cu 70% pe primarul sas, l-a preferat acum pe Corneliu Vadim Tudor. De ce pe primarul sas? Pentru că au fost sături de guvern nanșii de pină acum. Iar votul din noiembrie are aceleași cauze. Totuși, la parlamentare, unde P.R.M.-ul a devenit prima forță și P.D.S.R.-ul a doua, noi, cei de la Forumul Democrat al Germanilor, am obținut aproape 20 de mii de voturi. Dacă nu era clauza de 5%, am fi putut intra direct în Parlament. În ceea ce privește partidul ardelean, eu nu cred că este timpul, și nici nu cred că ar fi bine. Ar fi mult mai bine să avem în Ardeal simpatii și o colaborare strânsă între două partide care să se sprijine reciproc, și nu un singur partid ardelean. N-ar fi bine din mai multe motive. De exemplu, nu cred că U.D.M.R.-ul ar fi bucuros să aibă o concurență.

Molnár Gusztáv: Aș dori să clarific un lucru. Termenul de transetnic este un eufemism pentru a spune un partid regionalist românesc din Transilvania, cu o deschidere către comunitatea maghiară, și desigur și către minoritățile mai mici. Pentru că se poate concepe și un regionalism șovinist. Funar într-un fel tocmai asta face. Prin dimensiunea transetnică înțeleg acea deschidere ideologică, culturală care va putea înlesni atât capturarea unor voturi maghiare care, oricum, nu se îndreaptă și nu se vor mai îndrepta către U.D.M.R., cit și – mai ales – disponibilitatea de a forma un parteneriat cu celălalt partid regional, adică U.D.M.R.. Dar, în mod esențial, ar fi vorba de un partid regional românesc, pentru că un partid regional ungueresc avem deja.

Traian Ștef: Apropos de felul în care s-a votat, părerea mea este că a apărut la români un sentiment al urii de sine. Nu avem doar exemplul Sibiului, unde românii au votat un primar sas. La fel s-a întâmplat și la Sebeș, unde mai sînt doar 800 de nemți, și a fost ales tot din rîndul lor un primar. În campania electorală am auzit foarte multă lume spunînd că ar vrea pe cineva de altă naționalitate decît român, dar nu Frunda. Mulți români ar fi dorit un candidat neamț la președinție.

Molnár Gusztáv: La Jimbolia s-a întâmplat același lucru. S-a ales un primar maghiar într-un oraș unde unguerii au 15% din populație.

Traian Ștef: În legătură cu partidul, s-a vorbit ca și cum noi am vrea să înființăm un asemenea partid. Nu discutăm ca noi să înființăm acest partid. Este vorba despre opinia dacă este potrivită apariția unui astfel de partid, sau nu. În legătură cu o anumită așteptare a unui partid regional, vreau să vă atrag atenția asupra unor enunțuri care încep să apară pe mașini: „sînt mîndru că sînt ardelean”. Cred că le-ați văzut. Sau folosirea foarte frecventă în nume de instituții a termenului de „vest”. Universitatea de Vest, Infirmeria de Vest, Revista de Vest, Gazeta de Vest și așa mai departe. Nume de firme de asemenea, în fiecare județ există diverse formule „Transilvania” sau „Ardealul”.

Cristian Popa: În comerț asta se numește marcă de regiune, ceea ce spune destul de mult, asta dă un plus.

Traian Ștef: Există o căutare a alternativei, o anumită mîndrie locală care așteaptă apariția, chiar dacă nu a unui partid ardelean, cel puțin ca un partid să preia ideea de tip regional. În articolul meu care apare acum în *Provincia* nu vorbesc neapărat de un partid ardelean, ci de un partid al alianței naționale, care să reprezinte interesele tuturor regiunilor. Din acest unghi discutăm: dorim o schimbare de legislație, o reformă de fapt a statului. Înainte de reforma clasei politice la noi, cred că mai întîi ar fi nevoie de o reformă a statului.

Marius Lazăr: Trebuie să facem distincție între mișcare și partid. Dacă militezi pentru a schimba statutul regiunilor, pentru asta îți ajunge o mișcare socială. Pentru un partid e prea puțin.

„avem niște lideri, și pe spinarea acestora urcă sau coboară partidele”

Székelly István: Politica este într-o foarte mare măsură determinată de lideri. Marea întrebare este dacă sînt lideri noi sau nu sînt. Logica ce merge pe un sistem de partide din Occident unde se pot face calcule destul de precise pe baza logicii biliardului, unde trebuie doar să marchezi bine, la noi nu ține. Aici avem niște lideri și pe spinarea acestora urcă sau coboară partidele. Cazul lui Meleșcanu este revelator în acest sens. Partidele sînt practicate servite liderilor și greșelile acestora se transpun asupra partidelor. Pentru mine este foarte clar că a trecut deja perioada partidelor ideologice, a partidelor implicate foarte adînc cultural, și probabil că o să aibă succes partidele de tip „catch all”, cums-a întîmplat și în Ungaria și în alte țări.

Acum despre problema partidului transetnic: eu cunosc bine structura internă și votanții U.D.M.R.-ului. U.D.M.R.-ul nu are un electorat omogen. Electoratul care trăiește în situații interetnice clare nu se va aventura în această direcție sub nici o formă. Aici lucrurile par foarte clare. Se schimbă însă situația în Secuime. Acolo lucrurile apar mai nuanțate, Partidul Liberal la locale primește 30% în Gheorgheni, dintre care mai mult de două treimi sînt votanți maghiari. Deci un asemenea partid ar putea să aibă ceva șanse în Secuime, dar nu în județele cu o populație mixtă.

Cristian Popa: Referitor la ceea ce lipsește din eșichierul politic românesc, cred că lipsește un partid sau o dreaptă adevărată

care nu a existat niciodată în România. Guvernarea în '96-2000 nu a fost o guvernare de dreapta în nici un caz. Cei care se reclamá ca reprezentînd dreapta, au fost cei care au făcut cele mai multe concesii în plan social, și tocmai pentru a cîștiga popularitate și a menține pozițiile pe care le-au dobîndit. Crearea unui partid în acest moment cred că ar fi benefică, adică începerea construcției, dar totodată este și foarte dificilă pentru că curentul general este în favoarea schimbării sistemului electoral după sistemul uninominal. *István* a punctat foarte bine, că liderii sînt cei care contează, și atunci o asemenea construcție trebuie să înceapă de la o elită care să aibă un mesaj adecvat, coerent și o foarte mare credibilitate. Pentru că nu se va vota o listă propusă de un partid care se declară regional, ci oamenii care sînt acolo trebuie să fie cei care reprezintă partidele.

Molnár Gusztáv: Discursurile ideologice, marile familii ideologice creștin-democrate, liberale se descompun, se erodează iremediabil, socialiștii încă se mai mențin o vreme, ei sînt ultima redută a marilor partide ideologice, dar se pare că peste 4-5 ani va veni și rîndul lor. Cred că în acest context de declin al partidelor ideologice un posibil discurs ideologic, pragmatic, cu șanse reale de succes ar putea fi tocmai cel regionalist. Un discurs care nu pleacă de la ideea unei diferențe esențialiste sau de tip cultural dintre Ardeal și Vechiul Regat.

Desigur, intelectualii au să discute încă multă vreme aceste diferențe, dar nu așa ceva interesează lumea. Este vorba de altceva aici, de un lucru foarte simplu. Traian Ștef a schițat câteva puncte ale unui asemenea program, dintre care cel mai important și totodată și cel mai simplu de realizat mi se pare a fi transformarea regiunilor de dezvoltare în regiuni cu competențe reale, adică mutarea județelor la nivel de regiuni.

Această chestiunea este la ordinea zilei și în Ungaria. Și acolo avem județe cu consilii județene alese prin vot direct și niște regiuni de dezvoltare care există doar pe hîrtie. Și sînt unele partide, apar din ce în ce mai multe voci în diferite partide care pledează în favoarea unor regiuni cu consilii alese prin vot direct. Ceea ce nu înseamnă imediat și în mod automat și competențe sporite.

Această comasare și transmutarea județelor la nivel de regiuni se poate face fără modificarea Constituției. Modificarea Constituției devine inevitabilă doar atunci cînd mărești competențele unei adunări și o transformi într-un Parlament local. Bakk Miklós a scris de mai multe ori despre importanța elitelor locale. Ele sînt prezente în toată țara, nu numai în Ardeal, le găsești și în Dobrogea, la Constanța, sau în nord, în Bucovina. Acestele locale se perindează între partide, și sînt frustrate că nici unul nu le este pe plac. Să nu uitați că organizații județene întregi, din Timiș, din Alba ale ApR-ului la un moment dat au fost clar pro-regionaliste. Nu în sensul unui Ardeal autonom. Poate nici nu s-au gîndit vreodată la ceea ce ar putea însemna un Parlament ardelenesc. Dar s-au exprimat în mod clar în favoarea mutării instituțiilor județene la nivelul regiunilor de dezvoltare. Numai că Meleșcanu n-a fost în stare să asume și să reprezinte un asemenea program.

Aici apare o dilemă ciudată. Gabriel Andreescu ne-a trimis un articol pentru *Provincia* în care el spune că un nou partid ar putea fi lansat cu mai multe șanse folosind ca bază de lansare o formațiune civică deja existentă, ca *Liga Pro Europa*, de exemplu. El se gîndea poate la un partid național, dar organizat pe provincii. Dar el lansează această idee doar pentru a arăta ce pericol ar însemna o asemenea mișcare în Ardeal, în absența unor mișcări paralele în celelalte provincii. Dar hai să privim atunci lucrurile și din celălalt unghi, „dinspre București”. La București poate fi lansat oricînd un nou partid conservator, liberal sau tehnocrat, numai că nu se va alege mare lucru din el, pentru că n-o să aibă aderenți. În Ardeal eu simt un fenomen invers: există o disponibilitate din partea alegătorilor de a sprijini un partid regionalist pragmatic, axat pe niște interese economice foarte concrete. Însă nu există – cel puțin deocamdată – voința politică și curajul necesar pentru a reprezenta aceste interese și la nivel politic. Aici este dilema: într-o parte ai voință politică, dar n-ai aderenți; în cealaltă parte, ai o bază potențială dar nu există voință politică. Noica revistă aruncăm pe piața mediatică niște idei, niște teme, dar nu ne comportăm, și nici nu ne vom comporta vreodată ca o organizație politică.

Gabriel Andreescu: În momentul în care am văzut că Ardealul ar putea să-l aducă pe Vadim Tudor la conducerea țării, mi-am dat seama că Gusztáv are dreptate, că Regatul ar trebui să intre într-un proces de devoluție față de Ardeal. Ce vreau să spun prin asta? Că de fapt problema nu este că uneori poți să descoperi diferențe, distincții. Problema este relevanța lor și relevanța poate să apară ca imaginea aceea dublă în care vezi o femeie tînără sau bătrînă, în funcție de cum arunci privirea sau cum identifică privirea niște elemente. Și iată de ce nu m-aș aventura în nici un caz pe aceste distincții, măsurate – suficient de relativ – printr-un vot parlamentar. Problema de la care plecăm noi ar trebui să fie foarte generală, să plecăm de la situația generală și pe urmă să ne concentrăm, să mergem pe detalii. Pentru că eu cred că ar trebui să facem o analiză a ultimilor 11 ani, și nu a ultimului vot, și această analiză pe 11 ani îți arată într-adevăr un electorat foarte complex, foarte complicat, în care ai un număr de absenteiști, cum spunea Marius, 15-20% prin însăși natura sociologică a grupului uman...

Marius Lazăr: Același peste tot...

Gabriel Andreescu: Ai, cum s-a mai spus, masa migratoare, ai absenteiștii, ceilalți care ar putea dintr-un motiv sau altul să

ajungă la urne, ai pe cei foarte mulți care votează negativ. Deci euvăd de fapt un număr foarte mare de oameni care se pot mișca într-o parte sau alta a spectrului politic între ofertele care li se pun, pe masă la un moment dat. În sensul acesta eu cred că, întradevăr, un astfel de electorat permite întotdeauna crearea unui partid. Deci nu aș fi de acord cu Dan Pavel, referitor la analiza lui. Dar nici măcar aceasta n-ar fi punctul cel mai important.

Eu cred că atunci cînd te gîndești la o formațiune politică trebuie să ai o viziune funcțională. Deci problema este în ce măsură societatea are nevoie de rezolvarea, asigurarea unor funcții care pot fi rezolvate printr-un partid. Și fără îndoială că actuala clasă politică nu asigură o multime de funcții de care are nevoie societatea. Marius Lazăr a pus aici un accent fundamental: noi avem o mare problemă, de natură socială. Noi am tot uitat, datorită formulării termenului de „social-democrat” de către formațiuni mai mult mafiote, cu interese cu totul antisocial-democrate, am uitat de niște lucruri absolut fundamentale: care e relația cetățeanului cu ghișeu, care este relația cu directorul, care este relația cu patronul. Noi ne aflăm de fapt într-o criză socială incredibilă. Și asta se simte în nemulțumirea, frustrarea față de viața de zi cu zi a unei majorități a populației României. Ai problemele ce sînt funcționale, dar într-un sens mai subtil, al mizei pe viitor.

Omul ca ființă care își proiectează speranțele în viitor are nevoie de o situație în viitor, de o încredere în viitor, de o stimă de sine. Cu siguranță că și asta există, și e complementară instinctului suicidal, care a funcționat aproape sigur în anumite cazuri. Și așa mai departe. Deci și eu cred că e un spațiu, că e nevoie de formațiuni politice care să asigure funcțiile firești ale unui partid politic. Dar modul în care eu văd lucrul acesta este puțin diferit.

„Acestor așteptări, pentru că tu nu poți un alt mod de a face ponturi, pentru că dorim să aibă putere, tu oerți un alt mod de a funcționa politic, de a avea o reprezentare politică.”

Székelly István: Înainte de alegeri, cînd P.D.S.R.-ul avea în sondaje peste 50%, Adrian Năstase a avut un interviu foarte interesant despre dorința P.D.S.R.-ului de a schimba sistemul electoral. Noi avem un sistem ultraproportional și el ar dori ca prin votul uninominal să împingă acest sistem către unul care ajută partidul care cîștigă alegerile cu 10-15%. Astfel s-ar putea impune o stabilitate a oricărui guvern. Acuma, dacă noi vorbim de regionalism, de a legeri la nivel de regiune sau chiar de un partid transetnic, ajungem la o altă logică dacă mergem pe ideea votului uninominal. În acest sistem electoral legăturile de partid sînt mult mai slabe, și normal că și U.D.M.R.-ul va trebui să adopte o altă strategie.

Molnár Gusztáv: Deci va avea nevoie de un partener.

Székelly István: Bineînțeles, pentru că în cazul în care se adoptă votul uninominal, U.D.M.R., în afară de Secuime și poate de o parte din Bihor și Satu-Mare, va pierde categoric. Deci se poate crea o majoritate cu lideri locali care reprezintă în primul rînd interesele regiunii, interesele locale, care au legături foarte slabe din punct de vedere politic, „de partid”, pentru că viitorul mandat o să primească tot de la votanții care trăiesc acolo. Liderii locali deci care nu depind de voința șefului de partid X sau Y. Eu nu cred că această schimbare va fi benefică pentru viața politică românească, dar aceasta este o altă problemă. Nu vreau să intru în detalii, dar dacă ne uităm la exemplul țărilor occidentale sau la situația din Ungaria, cred că nu este foarte greu să ne dăm seama de avantajele unui sistem electoral mixt, care combină votul proporțional cu cel uninominal.

Molnár Gusztáv: Nu este vorba aici doar de un interviu, ci de voință clară a unor partide importante de a schimba sistemul electoral și de a modifica Constituția. Se preconizează constituirea unei comisii parlamentare. Unii poate se gîndesc deja la alegeri anticipate, pentru că se grăbesc prea mult să schimbe legea electorală, ca nu cumva să intre încă odată în alegeri cu actualul sistem. Această modificare poate fi fatală pentru U.D.M.R., și tocmai din această cauză eu nu cred că un partid regional ardelean ar putea reprezenta o concurență sau un pericol pentru U.D.M.R., cum spunea domnul profesor Philippi. De vreme ce acest partid va fi, dacă va fi vreodată, precum am mai spus, un partid regional românesc, dar cu deschidere către maghiari, ar putea fi un partener ideal pentru U.D.M.R. și viceversa. Deci noi va trebui să urmărim foarte atent chestiunea modificării Constituției.

Gabriel spune că 5-7% nu contează. Nu sînt de acord absolut deloc. Aici este vorba de niște construcții de lungă durată, și atunci chiar și un partid ce are doar 5-6% la nivel național – ce înseamnă, totuși, peste 20% la nivel local, adică în Ardeal – poate juca un rol important. La urma urmei noi ne referim la aceste lu-

cruri ca intelectuali, nu ca politicieni. Iar ca intelectuali, avem obligația morală să oferim locuitorilor acestei provincii niște alternative pe care politicienii să le instrumenteze dacă vor și dacă pot. Dacă nu vrem ca acești votanți migratori să fie folosiți până-n veci în scopuri nocive sau pur conjuncturale, noi trebuie să ne apucăm de o construcție culturală de lungă durată care, desigur, are sau poate avea și implicații politice. (Către G.A.:) Desigur, eu te înțeleg, pentru tine problema puterii este aceea care primează, și în acest sens conceperea unui partid transetnic din Transilvania nu-ți folosește la nimic, pentru că nu reprezintă și prin definiție nu va putea reprezenta niciodată o alternativă la nivel național. Dar asta nu înseamnă că nu poate avea un rol în context regional.

Bakk Miklós: Eu cred că este simptomatic pentru situația noastră, a Ardealului, că aceste basculări neașteptate ale voturilor la noi sînt mult mai mari decît în Vechiul Regat. Toate aceste basculări, această imprevizibilitate a situației, absenteismul mai pronunțat, pentru mine spun următorul lucru: există aici o frământare, o căutare și o frustrare față de oferta politică la nivel național. Această situație în sine arată deja suficient de convingător necesitatea creării unui partid regional. Cum să arate acest partid? Aș porni de la două constatări. În primul rînd eu nu cred în apusul ideologiilor, este vorba mai degrabă de schimbarea lor. Cred că și problema acestui partid regional are un aspect ideologic. A doua constatare: așa cum arăta și István, la ora actuală avem în România două partide bine organizate, „standardizate”: P.D.S.R.-ul și U.D.M.R.-ul. De vreme ce P.D.S.R.-ul la ora actuală are o majoritate relativă în Transilvania și dispune și de „rezerva strategică” a P.R.M.-ului, singura modalitate de a-l contracara măcar la nivel regional ar fi o colaborare strînsă între U.D.M.R. și un partid regional transetnic cu o orientare ideologică de dreapta.

Acesta este, bineînțeles, un calcul pur teoretic. Care sînt datele construcției unui partid? Cred că Marius are dreptate, și cei care vor să se apuce de construirea unui partid transetnic, vor trebui să pornească de la situația socială existentă. Trebuie deci să începi cu niște enunțuri pragmatice și nu cu enunțarea unei ideologii. Ideologia te ajută să selectezi un set de probleme, să delimitezi chestiuni pe care ceilalți nu le-au sesizat. Dar nici măcar acesta nu mi se pare suficient, pentru că ne confruntăm cu un fenomen de respingere a politicului ca atare. Deci conduita politică a unui asemenea partid va trebui să fie total nouă, acesta va trebui să se distanțeze clar de tot ce s-a făcut pînă acum. Aici ai nevoie de o mare inventivitate. Aș aminti doar un singur element în acest sens, și anume că acest partid nu va trebui să-și propună ca scop imediat intrarea în Parlament, ci doar intrarea în consiliile locale și județene. Acesta ar putea fi un scop rezonabil în prima fază, și ar fi totodată și un semnal clar de respingere a elitelor de partid compromise. Dar prin asta am subliniat și greutatea construirii unui asemenea partid, pentru că de unde să scoți o nouă elită care să fie fundamental diferită față de elitele de partid actuale? Asta prezintă greutatea fundamentală. În toate societățile din Europa de Est viața politică este un canal al mobilității sociale destul de important, care creează o competiție spre vîrf foarte acută, ceea ce este o motivare, care ar împinge toate elitele care intră în jocul politic să se comporte cum s-au comportat și ceilalți. Cum te poți sustrage din sistemul de competitivitate care domină viața politică la ora actuală?

Marius Cosmeanu: Dacă mă întrebați de rostul unui partid sau a unui proiect regional – poate a unei mișcări, poate a unei alianțe –, el există după părerea mea. Dar și eu revin la problema liderilor, a doctrinei, a banilor. Oricum este un proiect pe termen lung care nu-și propune să ajungă la putere sau să cîștige alegerile. Cu toate că sînt sceptic, în sensul că în momentul de față e foarte dificil să întreprinzi așa ceva, sînt foarte curios, totuși, în legătură cu cei care l-au votat în Ardeal pe Vadim. Eu nu sînt convins că ei toți au convingeri extremiste. Cel puțin o parte din cei care l-au votat pe Vadim și cei care nu s-au dus la vot în mod conștient ar putea constitui baza electorală a unui asemenea partid.

Paul Philippi: Eu mă tem că noua conducere a țării va regresa în unele probleme ale minorităților naționale. Vorbind de minoritățile naționale vorbesc și de întreaga Românie. Dacă aici se greșește, se greșește pentru viitorul României. Dacă se va umbla la Constituție, de exemplu, mă tem că schimbările nu vor fi în favoarea, ci în defavoarea noastră.

Marius Lazăr: Mă gîndeam la semantica termenului de regionalism de identificare regională. Din cercetările noastre, ale sociologilor, am văzut că românii, o parte din ei, se identifică în primul rînd regional. Cam 25% din români pun pe primul loc apartenența la regiunea din care fac parte, Oltenia, Transilvania, Moldova, și așa mai departe, și în al doilea rînd se identifică național ca fiind români. Asta este un lucru interesant. Este greu de prins însă semantica acestui sentiment regional. Există, sigur, o mîndrie de a fi ardelean, pe care poți să o scrii pe mașină... Nu știu pînă unde merge această mîndrie, și nu știu în ce măsură ea trebuie gîndită într-o logică exclusivă în raport cu mîndria de a fi român sau cu mîndria de a aparține la România, și așa mai departe. Nu putem evalua deocamdată acest sentiment regional, ci mai degrabă observăm o maximă ambiguitate a termenului, și asta și la români, dar și la maghiari.

În al doilea rînd, cred că unul dintre lucrurile pe care putem să le facem, și care nu țintesc foarte departe, țîn de munca continuă de ameliorare a climatului transilvan. Dacă vorbim de un electorat scindat, un electorat polarizat, cred că revine elitelor

din Transilvania misiunea de a reconstrui spațiul public transilvan, să reintegreze sau să pună laolaltă cioburile. Asta fără îndoială înseamnă – dacă te gîndești la o mișcare regională – modul în care, dacă Gusztî vorbește despre un partid regional românesc, un partid regional românesc integrează minoritarii maghiari. Problema rămîne aceeași ca și pînă acum, deci trebuie redefinite raporturile, trebuie redefinite relațiile, trebuie găsite mijloacele de conciliere, sau de întărire a solidarităților, acolo unde este cazul. Această solidaritate ardeleană care începuse să întrevadă la nivelul intelectualității trebuie continuată. Și acesta cred că este un lucru mult mai fezabil în perioada care urmează.

„Să mori înecat într-o lingură de apă”

Bányai Péter: În general sînt sceptic. Dacă mă întreabă cineva dacă e nevoie de un nou partid, răspunsul meu este evident. Nu am încredere în nici unul dintre partidele actuale, și nu cred nici în renașterea P.N.L.-ului sau a P.N.Ț.-ului. De ce sînt foarte sceptic? (Către M.G.): Ai spus de mai multe ori că nu este vorba canoasă organizăm un nou partid, și asta este bine. Dar, pe de altă parte, dacă noi nu îl facem, dacă lăsăm ca această idee să plutească așa, în aer, ne putem aștepta la surprize. Toată lumea este de acord că un partid nu poate funcționa fără lider. Pe de altă parte, eu încă n-am văzut, în special în ultimii ani, un partid – oricît de minor – în spatele căruia să nu fi fost niște grupuri de interese, banii. Acuma, în clipa în care apare un nou lider „regional” pe care nu numai că nu noi îl vom alege, dar nici măcar nu vom putea influența, și care va avea în spate niște grupuri de interese despre care noi nici măcar nu vom avea cunoștință, de unde putem ști că acest „lider” nu va deveni un fel de nou Sabin *Gherman* încă și mai rău? Deci vom fi un fel de ferment, fără nici o influență reală, doar ca să apară un Sabin *Gherman* doi.

Înceea ce privește absenteismul, vreau să spun că acest fenomen nu este deloc surprinzător. Eu am obiceiul să compar datele referitoare la preferințele de partid cu cele care arată încrederea în acel partid. Dacă acum 3-4 ani cam 70% din cei care optau pentru partidul X, aveau încredere în acel partid, în ultima vreme cam 30% dintre simpatizanți au reală încredere. Este deci vorba de o neîncredere profundă, așa că preferința pentru un anumit partid înseamnă de fapt că din 4-5 rele aleg răul cel mai mic. Neîncrederea a ajuns la un fel de disperare și iritare și cauza nu este altă sărăcie sau criza economică propriu-zisă, ci mai degrabă starea generală de anarhie și de nesiguranță la care a contribuit enorm regimul politic din ultimii patru ani. În țara asta practic nimic nu mai funcționează normal. De exemplu lista medicamentelor compensate se schimbă din 2 în 2 săptămîni, sau vezi la televiziune că la uzina cutare care nici măcar nu e falimentară, muncitorii nu au primit de două luni salariile, fiindcă nu știu cine undeva n-a semnat nu știu ce. Într-un stat care nu funcționează, nu poți avea succes cu o idee rațională. Ca să ai succes, trebuie să dispui de un lider carismatic și de cîteva sloganuri foarte concrete și din păcate și foarte populiste. Regionalismul este un lucru pozitiv și bun, înțeles de nu știu, *n* la sută dintre intelectuali. În momentul de față oamenii sînt interesați la modul disperat, de un singur lucru: de siguranța zilei de mîine. Nu are nici un fel de importanță dacă un partid este de dreapta sau de stînga, numai mîna liderului contează. Dintre cei care de a lungul anilor au votat pentru P.N.Ț., oare cîți au avut o părere sau o idee despre democrația creștină? Ei sînt anticomuniști duri. La ei contează dacă bunicul a fost în munți, sau se crede că a fost în munți. Să zicem că și liberalii sînt tot anticomuniști, dar un pic mai legați de afaceri, sau ceva de genul ăsta. Deci în clipa de față ideea de regionalism, cu toate că Bucureștiul va rămîne probabil – nu probabil, sigur – pe poziții centraliste, este un mesaj *soft* pentru un om disperat care are senzația că se sufocă. Dintre oamenii cu care discut, o parte vor să emigreze, o parte se întreabă de ce sînt ei așa de bătrîni, că nu mai sînt primiți nicăieri. Psihoza aceasta a emigrării n-a fost niciodată, nici pe vremea lui Ceaușescu, așa de generalizată. Așa se explică de ce au votat atît de mulți cu Vadim. Era ultima lor speranță de a primi azil politic. Disperarea este cauza majoră a creșterii popularității lui Vadim. Este evident că șovinismul sau, mă rog, naționalismul, nu a crescut, nu s-a triplat în trei săptămîni.

Nu cred nici că U.D.M.R.-ul ar privi cu simpatie sau măcar neutru apariția unui partid regional în Ardeal. (Către M.G.) Tu vorbești despre un U.D.M.R. ideal, un U.D.M.R. abstract. Nu vreau să spun nume, dar îi cunosc pe cei care vor decide. Să nu uităm că ajunge să furi 10% din electoratul său, ca U.D.M.R.-ul să nu mai intre în Parlament. Oricum, l-ar percepe ca o concurență. (Către M.G.) Te-ar îneca într-o lingură de apă.

Gabriel Andreescu: Eu dau foarte mult pe observațiile lui Péter. Mie mesajul regional mi se pare prea abstract, din punctul meu de vedere este chiar mai abstract decît cel european. Cel puțin tîcchia de european mai are o legătură cu viitorul, cu existența, cuvizele. Mi s-a părut întotdeauna ciudat de ce mesajul național, care este totuși foarte desprins de hrana și de căldura de care ai nevoie, are atîta putere. Dar poate într-o zi o să aflăm și asta. (Către M.G.) Tu ai spus, atenție, nu este vorba doar de o construcție de putere, ci și de una culturală. Da, dar această construcție culturală pe care *Provincia* o face în felul ei, sub formă de partid

intră în competiție cu alte constructe culturale. Din punctul acesta de vedere am impresia că ceea ce produce un partid regional în actuala realitate politică este de fapt o susținere a tentațiilor conservatoare și o dirijare a intereselor în alte direcții decît cele normale care sînt legate de prestația socială. Cred că atunci cînd vorbim despre un partid, e bine să ne gîndim la toate consecințele.

Székely István: Din punctul de vedere al construirii unui partid nou sînt și eu de părere că reprezentarea intereselor locale, participarea la alegerile locale ar putea asigura succesul. Și nu numai în Ardeal, dar și în Moldova, în Dobrogea și în alte părți. Atunci, din fuziunea sau coaliția unor partide regionale, s-ar putea organiza un partid „federal”, în care partidul ardelean ar fi doar o componentă.

Szokoly Elek: În legătură cu perspectivele modificării sistemului electoral, dacă va fi introdus votul uninominal, varianta colaborării între U.D.M.R. și un partid regional transetnic din Ardeal, ridicată de Gusztî, nu mi se pare fiabilă. De ce? Nu cred că U.D.M.R.-ul, sau orice alt partid de altfel, ar putea să conștientizeze perspectivele sale înainte de a da cu capul de perete. Mai întîi trebuie să treacă printr-o serie de eșecuri, ca să conștientizeze că, de fapt, în condițiile votului uninominal, parteneriatul cu un partid regional românesc ar putea să fie în favoarea sa.

Pe de altă parte, consider și eu că într-adevăr un anumit spațiu al paletelor politice a rămas liber. Nu este vorba numai de creștindemocrați, și în alte zone există, cred, o nevoie vitală pentru un partid credibil. După toate deziluziile din anii trecuți, nici un partid – mă rog, în afară de P.R.M., nu mai are credibilitate –, și în acest sens este justificat să ne gîndim, noi sau oricine altcineva, la crearea unui partid care să arate altfel decît toate celelalte. Cred, de asemenea, că un astfel de partid trebuie să fie în mod obligatoriu radical, și aici mă gîndesc chiar la *Partido Radicale* din Italia care activează, și el, într-o zonă non-ideologică.

Cred și eu că în societățile în criză partidele tradiționale pe baze ideologice nu pot face față, și devine într-adevăr necesară crearea unor partide noi, bazate pe principii noi. Societatea noastră este indiscutabil într-o criză, în care nu poate avea succes decît un discurs radical, și din acest radicalism eu nu văd de ce ar trebui să lipsească elementul regional. Eu nu văd de altfel, decît acest element regional – nu neapărat ardelean –, bazat atît pe elemente culturale, cît mai ales economice, ar fi atît de *soft*, pentru că, în momentul în care susții acest element regional cu argumente economice, el devine *hard*.

Dacă apare oricine, inclusiv Sabin *Gherman*, la televiziune, și înșiră acolo o serie de date, atunci imediat se schimbă percepția. Din păcate aceste date lipsesc din analizele noastre. Nu avem încă o imagine clară a handicapurilor economice ale celei Transilvanii care este imaginată ca locomotiva României. În același timp, mărturisesc că văd aici o contradicție fundamentală, și anume că o regiune mai înăpoiată, mai defavorizată, nu va avea niciodată un discurs regional, ci unul centralist. Această contradicție are oarecum speranțele noastre regionaliste. Dar mergînd mai departe, cred că este important să stabilim exact ce înțelegem prin regionalism, de ce considerăm că Transilvania *trebuie* să fie altceva, sau să-și cîștige o oarecare autonomie sau știu eu, independentă? Pentru că numai după stabilirea concretă a acestor obiective are rost să discutăm mai departe. Nu doar de dragul ideii.

Marius Cosmeanu: Apropo de aceste diferențe regionale, ele se resimt și în discuția noastră. Într-un fel vorbesc cei din București sau cei care s-au format, s-au socializat acolo și au un alt bagaj de informații, și iarăși altfel cei din „provincie”. În partea finală a discuției noastre se resimte din plin această diferență de discurs.

Ádám Gábor: Cred că apariția unui partid transetnic ar presupune și un *leadership* transetnic, deci bi- sau tricefal. Așa ceva ar putea fi primit cu simpatie de opinia publică din cauza șocului pe care l-ar provoca. Desigur modelul de pînă acum era unul de competiție, de luptă chiar – să ne gîndim la Tirgu Mureș –, și tocmai acest model transetnic de organizare a unui partid politic ar putea avea priză, ar putea atrage, canaliza simpatii. Însă dacă o asemenea construcție n-ar fi în stare să crească, să se consolideze ca o instituție, atunci ar muri într-un an, un an jumate. Și ideea în sine ar fi compromisă. Dar fără îndoială există un capital politic în această idee.